

Nagy Réka

Az írás szerepe egy szilágysági ember életében

Bevezető

Az írott kultúra viszonylag hosszú ideje a populáris kultúrában is jelen van, az olvasás és az írás gyakorlata helyet talált magának a mindennapok világában. A néprajztudomány sokáig nem figyelt fel erre a jelenségre, a népi kultúrát anonimnek, szóbeliségben élőknek tekintette. Az utóbbi időszakban azonban egyre nagyobb nyomatékkal került a kutatások fókuszába a kultúrát megélő és azt alakító individuum, az az individuum, amely már birtokba veszi a nyomtatott kultúra termékeit, gyakorolja az írást, reflexíven viszonyul a számára elérhetővé vált kommunikációs eszközökhöz, beilleszti életterébe. A találkozás eredményeképpen olyan szövegtermékek jöttek létre, amelyek értelmezése megközelítési módszerek kidolgozását, elméletek megalkotását ösztönözte.

A tanulmány a kutatásoknak ebbe a vonulatába illeszkedik, amikor a szilágysági Szabó Miklós hátrahagyott kéziratának az értelmezésére vállalkozik. Szabó Miklós egy olyan közösségben szocializálódott, amelyben az írás gyakorlásának nem volt kialakult mintája. Ebben a lokális közösségben alakította ki saját írói, ahogy ő nevezte *versfaragó* szerepét. A 20. század nagy történelmi fordulatait megélt ember életében kiemelt helyet foglalt el az olvasás és az írás. Tanulmányomban a személy biográfiájából kiindulva keresem az írás motivációit, az írásnak tulajdonított szerepet.

A kiválasztott személy szövegeinek az értelmezése során a népi írásbeliségre vonatkozó szakirodalom megállapításait tekintem kiindulópontnak, kapcsolódva ahhoz az irányultsághoz, amely az Ortutay Gyula nevéhez kötődő egyéniségkutatást követően a kultúrát megélő és alakító egyénre helyezte a figyelmet. Az individuumra koncentráló kultúrakutatás reprezentatív eredményének a *Specialisták. Életpályák és élettörténetek* tanulmánykötetet tekintem, és az abban megfogalmazódó módszertant, kutatási stratégiát követem (Keszeg 2005a: 7–30).

Az említett tanulmánykötet az autobiográfiát, illetve a személy biográfiáját olyan alakzatnak tekinti, „amelyben a társadalomban elfoglalt pozíció,

a mindennapi életben állandósított konfliktushelyzetek és biztonságérzet jelenítődik meg” (Keszeg 2005a: 20). Kapcsolódva ehhez a megállapításhoz, tanulmányomban a kiválasztott személy biográfiájának a megszerkesztésére vállalkozom, s ebből kiindulva próbálok feltárni az írás motivációit és funkcióit a személy életében. Az értelmezés során megpróbálok érzékeltetni azt a tágabb kontextust, amely meghatározta a kéziratok létrejöttét. Keresem a személy által felvállalt írói szerep sajátosságait, az írott kultúrával szembeni viszonyulását, az írások létrejöttének külső és személyes indítékait.

Szabó Miklós (1907–1982)

A felhasznált források

Egy biográfia arculatát nagyban meghatározza a kutató által választott elbeszélési mód. A tudományos diskurzusban az életrajz használatával kapcsolatosan különböző megközelítések léteznek,¹ annak függvényében, hogy hogyan értelmezik az egyes szerzők az egyén társadalomban elfoglalt helyét. Vannak, akik racionálisan cselekvő személyeket képzelnek el, vagy olyan szereplőket, amelyek szervesen beilleszkednek az adott történelmi, kulturális kontextusba. Mindezeknek a szempontoknak a figyelembe vétele nem mellékes, de használhatóbbnak tekintem Giovanni Levi azon megközelítését, mely szerint „a hatalom eloszlása, bármilyen kényszerítő erejű is legyen, hogy egy bizonyos cselekvési teret az alávetetteknek” (Levi 2000: 90). Ez a megközelítés cselekvő történelmi szereplőket feltételez, amelyek alakítják is a személyeket meghatározó környezetet. Hasonlóan vélekedik a francia szociológus, Raymond Boudon, aki Francois Bourricaud-val együtt a *kontextualizált individualizmus* fogalmat használja.² Eszerint a személy nem minden cselekedete tekinthető racionálisnak, rendelkezik az egyéni döntés lehetőségével, ugyanakkor az individuum egy viszonyrendszerbe is integrálódik, ami szintén meghatározza viselkedését.

Szabó Miklós biográfiájának megírása során a fentebb érintett elméletek által kínált megközelítési módokat próbáltam követni, kiegészítve David G.

¹ Az életrajz használatának különböző módozatait veszi számba tanulmányában Giovanni Levi (vö: Levi 2000).

² Raymond Boudon fentebb érintett elméletét foglalja össze Keszeg Vilmos (vö: Keszeg 2005b: 588).

Mandelbaumnak az életpálya vizsgálatára vonatkozó módszerével (Mandelbaum 1982), amely az egyéni élet fordulópontjai tekinti olyan csomópontoknak, amelyek tagolják az egyén életszakaszait.

Szabó Miklós életpályájának a rekonstruálása során több forrásra is hagyatkoztam. A legfontosabb forráscsoportot a hátrahagyott kéziratok jelentették, ezek közül is a több variánsban fennmaradt, versben megírt *Önéletrajz*³ című élettörténete, valamint prózában megírt *Önéletrajz azaz Személyemmel Kapcsolatos száraz adatok*⁴ című élettörténete. Élettörténeti írásai esetében figyelembe vettem a megírás alkalmát, azt az elsődleges kontextust, amelynek részei. Ennek ismeretében használtam fel a személy biográfiájának a megírása során. Az fentebb jelzett élettörténeti narrációk esetében szem előtt tartottam az életpálya és az élettörténet közötti különbséget.⁵ A kéziratok közül a biográfia megírásakor felhasználtam Szabó Miklós a falu- és az egyháztörténeti írásának azokat a részeit, amelyekben résztvevő megfigyelőként úgy örökíti meg az eseményeket, hogy közben személyét is láttatja, személyes beszámolót, személyes történelmet ír. Szintén forrásként használtam fel verseit, amelyeket adatbázisba vezettem be. *Vadgyümölcsök III.* című kéziratos verses köteté⁶ azért is használható forrásként, mert néhány kivétellel (pontosabban tíz vers és a sírfeliratok) a versekhez megjegyzéseket fűzött, amelyek főleg a versírás idejére, helyére, alkalmára és adott esetben a szövegek utóéletére vonatkoznak. A versek egyrészt olyan közösségi alkalmakra készültek, amelyeknek ő is része volt, és amelyeket ezeken az alkalmakon elő is adott, másrészt saját személyes életének eseményeit is megörökítik. Többek közt ezért tartom verseit felhasználható forrásnak az életpálya rekonstruálásában. A forráscsoport hiányossága abban rejlik, hogy az élete során megírt háromszáz versből csak százat tartalmaz.

³ Az első ismert változatot 1942. május 17-én írta Szabó Miklós Szilágysomlyón, 35 éves születésnapja alkalmából. Ez a változat a nyomtatásban megjelent könyvében szerepel (Szabó 1999: 182–192). A végleges változatot az élete végén rendezett *Vadgyümölcsök III.* című verses kötet tartalmazza, amelyet a bejegyzés szerint 1967-ben, hatvanéves korában fejezett be.

⁴ Ezt az élettörténetét a datálás szerint 1974. júniusában fejezte be Szilágybagoson, de később több megjegyzést is fűzött hozzá, a legutolsót 1979. április 1-jén. A szöveget különálló füzetlapokon a Szabó család tulajdonában lévő falutörténeti füzetében találtam meg.

⁵ A fogalmak megkülönböztetése Niedermüller Péter nevéhez kötődik, aki az élettörténetet az életpálya szimbolikus megjelenítéseként, míg az életpályát kulturális alkotásként határozza meg (Niedermüller 1988: 379).

⁶ A kötet száz verset tartalmaz, amelyet 1981-ben állított össze az addigi élete során írt versek válogatásából.

Ennek ellenére úgy gondolom, hogy a válogatás azokat a verseket tartalmazza, amelyek életének kiemelten fontos eseményeire reflektálnak, a válogatásra úgy tekintek, mint életpályájának egy szimbolikus manifesztációjára, amely az élettörténetekhez hasonlóan forrásként használható a biográfia megírásában. Mindezek mellett felhasználható forrásnak tekintem azokat a visszaemlékezéseket, amelyeket rögzített vagy nem rögzített beszélgetések során ismertem meg. A biográfia megírása során a fentebb említett forrásokra hagyatkozva próbáltam érzékeltetni a történelem nagy eseményeit megélt és azokra reflektáló személy életét. Törekedtem minél közelebb kerülni az általam szövegein keresztül kérdezett emberhez, megpróbálva hangot adva az ő szavainak is.

Szabó Miklós biográfiája

Szabó Miklós 1907. május 17-én született Szilágybagoson, középparaszt családban. Édesapja Szabó Zsigmond (1874–1942), édesanyja Ósz Eszter (1888–1967). A család nyolc gyereke közül a második volt. Különösen büszkén emlékezett a család felmenői közül anyai nagyapjára, Somogyi Sámuelre, aki kántortanítóként aktív szerepet vállalt a falu kulturális életében. Az akkori lelkésszel együtt alakították meg a környéken elismerésnek örvendő énekkart. Versben megírt *Önéletrajzában* a genealógia ismertetését követően a következőképpen összegzi a családjá történetét: *Egyik ősöm vére emel a magasba,/ A másiké pedig, huz vissza a porba./ Egyik cibál erre, a másik meg arra,/ Az egyik végletből esek a másikba./ Egyik nap mint paraszt kaszállok, kapálok,/ Másik nap mint író, verseket faragok.*

Már ötévesen megtanult olvasni a két évvel idősebb bátyjától. Így emlékszik vissza erre az időszakra: *Ötéves koromban már folyvást olvastam,/ S azt értem el vele, hogy korán megtanultam/ Hogy nyolc éves fejjel, felnőtt embereknek,/ Haditudósítást mondtam lecke helyett./ Tíz éves koromban már szántani jártam,/ Télen az erdőből bátyámmal fát hordtam./ Dolgoztunk keményen az apáink hejett,/ Akik mi érettünk a harctéren véreztek.*

Az első világháborút gyerekként élte meg. A falu történetének megírásakor visszaemlékezett arra az éjszakára, amikor az istállóban kijelölt szálláshelyükön dobolásra, hangoskodásra ébredtek. Később tudatosodott számára, hogy az éjszakai hangzavar az általános mozgósítás elrendelését jelentette. Történt mindez 1914. július 31-én, éjjel egy órakor. Ady sorait idézve 46 év távlatából visszaemlékezve így fogalmaz: *„Különös, különös nyár éjszaka volt.”* 1914 első napjaiban a hadköteles férfiak bevonultak, s

az otthon maradt nőkre, gyerekekre, idősekre hárult a mezőgazdasági munkálatok elvégzése, amelyből Szabó Miklós is kivette részét, s esténként az újságból olvasott fel az otthon maradt falubelieknek. Szabó Zsigmond, az édesapa, a többi túlélővel együtt 1918 őszén tért vissza szülőfalujába. Erre a háborús időszakra estek Szabó Miklós diákévei.

Életének első jelentős szereplése 1918. július 14-re esett, amikor vasárnap délután műsort rendeztek, s a begyűlt adományokat felajánlották a háborúban elesett hősök nevét megörökítő emlékműalapra. *S ezen az előadáson én is szerepeltem, mint 5-dik elemit végzett fiucska (talán ez volt az első szereplésem) énekléssel és egy szavalattal, melyet Ilonka néni adott, hogy tanuljam be, – amely még mindig elevenen él emlékezetemben, azt mondta hogy „aztán bátran szavald el Miklós fiam.” – s aztán az előadás kezdetén egy papír huszárcsákót a fejembe nyomott, s egy hosszú magyar nemzeti szín szalagot a nyakamba akasztott, és elszavaltam, – mind ahogy ő kívánta – bátran, a háboru izü verset, amely azóta elkallódott, és csak egy kis részlet él az emlékezetemben – amelyet valószínű hogy Ilonka néni szerzett [...].⁷*

1918 őszén véget ér a háború, de elindult a szomszédos román falvak fosztogatása, akik Szilágybagosra is betörték. A környékbeli román falvak lakóiból tömörülő csoportosulás, néhány falubelivel együtt feltörte a helybéli birtokos magtárát és pincéjét, ahonnan terményt és bort vittek el, de a falubelieket és tulajdonukat nem érintették. 1919. április 18-án, nagypénteken bevonultak a faluba a román csapatok. A határmódosítással együtt járó új hatalom berendezkedésben látta Szabó Miklós azt a fordulópontot, amely törést eredményezett életpályája alakulásában. A történelmi fordulatnak tulajdonította, hogy nem tudta folytatni tanulmányait, annak ellenére, hogy szülei számoltak a lehetőséggel, de a háborút követően a család anyagi helyzetének romlása, a nagycsalád fenntartásával járó mindennapi gondok és az új rendszer oktatáspolitikája ezt még inkább lehetetlenné tette. *Az Ifjuság nevelése a románok bejövételével teljesen pangásnak indult, és ez a pangás a 22 évig tartó román megszállás végéig, 1940 őszéig tartott. S mi akiknek ifjuságunknak kora erre az időszakra esék, egész életünkre kihat ennek káros hatása, mivel magyarul nem volt szabad kulturát terjeszteni, (de nem is volt ki, mert a tanítás az ő kezökben volt) románul*

⁷ Az Ilonka néni megnevezés Porcsalmi Ilona személyére vonatkozik, aki Szabó Miklós gyermekkori óvónője volt (Szabó 1960: 76–77). A továbbiakban amennyiben Szabó Miklós falutörténeti munkájából idézek, ezt a hivatkozási formát használom.

meg nem volt kinek, terjesszék a román tanítók, mivel a Község lakossága akkor még 90%-ban magyar volt, és nem tudott románul, És mi „a két szék közt pad alatt maradtunk.” (Nem beszélve itt arról, hogy az ifjak közül többen, – köztük én is, – akartunk volna menni felsőbb iskolára és ebben a Románok bejövetele akadályozott meg bennünket, mert sovíniszta politikájával ránk nyomta bürokratikus bélyegét, és így nekik köszönhetem, hogy nem tanultam meg jobban írni (Szabó 1960: 78–79). A kisebbségi lét megtapasztalása Szabó Miklós esetében is érvényesnek tekinthető. A megélt sorseseemény (Tengelyi 1998: 43) írásban történő megörökítése számára is helyzetének magyarázatául szolgál, legitimálja az általa megélt társadalmi szerepet.⁸ Versben megírt élettörténetében a következőképpen reflektált az általa megélt kisebbségi helyzetre: *Sorsom; az Erdélyi szegény fiuk sorsa,/ Akik itten éltünk kisebbségi sorsba./ Kik visszamaradtunk, mint a csökött malac,/ Mely nem nevededik, bár eledelt fogyaszt.*

Hat elemit végzett el, s ezt követően sok erőfeszítés árán, autodidakta módon szerezte meg ismereteit. *Megmaradtam én hát hat elemivel,/ Tanulási kedvem azért nem hagyott el./ Hanem amit láttam, a begyembe szedtem,/ Koporásztam mint a vak tyúk a szemeten./ Minden tanulási alkalmat megfogtam,/ többek közt említve; az E.G.E. tanfolyam,/ Sok könyvet, sőt könyvtárat végig olvastam,/ Mi benne hasznos volt, magamnak tartottam./ Oly farkasétvágygal faltam a betűket;/ Mint az éhes ruca falja a kevertet.*

Az 1920-as években jelentős gazdasági fellendülést ért meg a falu. Vasutat építettek a szomszédos hegyvidéken kitermelt fa szállításához, amely fizető munkalehetőséget jelentett a falu férfilakossága számára. Ezekben a tevékenységekben fiatal legényként Szabó Miklós is részt vett. Nagyobb munkálatok folytak az egyházban is. 1927-ben a háborúban elkobzott harangok helyett két új harangot vásároltak, amelyek felszentelésére ünnepélyes keretek között került sor. Ezen az ünnepségen Szabó Miklós is szerepelt Petri Mór *A Harangok Legendája* című versével.⁹ Az 1920-as években

⁸ A kisebbségi tapasztalat alapján szerveződő narratív bázisról, s ennek használathoz kötődő elsődleges funkcióiról Keszeg Vilmos a következőképp állapítja meg: „A lokális, genealógiai és individuális történelem, valamint az ezt folytonosan aktivizáló emlékezési gyakorlat társadalmi viszonyok, státusok, attitűdök, helyzetek magyarázatát adja, s érvényességét legitimálja. A lokális és családtörténelem epizódjai alapján korrigálja a politikai határmódosítás merevségét, akárcsak az erről szóló politikai diskurzusok egyoldalúságát” (Keszeg 2004: 79).

⁹ Az ünnepéhez kötődő emlékek és a vers szövegét lásd Szabó 1960: 86–89.

már írt verseket, ezek főleg alkalmi versek, és többnyire esküvők alkalmával hangzottak el. 1929 és 1930 között katonai szolgálatot teljesített a román hadseregben. Erre az időszakra a következőképpen emlékezik: *Eszerint sem így, sem úgy nem neveltek, ha csak azt a román hadseregben letöltött katonai éveket nem vesszük nevelésnek – ahol többek közt még lopásra is megtanították az embert, – amit a különböző Regáti ezredeknél és városokban töltöttek az Erdélyi magyar fiukkal együtt a Bagosi legények is, a 22 éves román uralom alatt. (E sorok írója Konstancán a 13-as tüzér ezredben 1929–30.ban). Ami egyedülálló a magyar történelemben, hogy a magyar fiuk Romániában töltsék katonai éveiket, mint ahogy az egyik versem mondja: Bukarest, Konstanca, Csernovic, Krajova, / Bakó, Foksán, Jasi, Pitesti, Braila, / Botosán, Buzeu, ezekre a tanu; / Hány könnyet sirt el itt, sok Bagosi fiu! (Szabó 1960: 79).*

A katonáskodást befejezve 1934-ben megnősült, feleségül vette Nagy Máriát, de házasságukból nem született gyermek. Talán ezzel is magyarázható, hogy elhidegültek egymástól. Kézirataiból, de a visszaemlékezésekből is kiderül, hogy a gyerekek hiánya mély szomorúságot okozott számára. Az egyik beszélgetés során így emlékezik erre egy idős férfi: *Nem vót szerencséje a családdal, soha nem vót gyermekék és nem talált a szelleme a feleségivel, messze jártak. A felesége szelleme messze járt az övétől. Szellemileg nem találtak. Nagyon siralmasan gondolt ú arra, hogy szeretett vóna családot nevelni, de nem adatott még neki. Nem úgy nősült, szóval nem olyan vót...* (B. L.) A társától való érzelmi eltávolodással, a gyerekek hiányával is magyarázható, hogy életének egy bizonyos időszakában elközöszt feleségétől, és összeköltözött egy másik nővel. Ez a tette a lokális közösség mélységes felháborodását váltotta ki, erősen rögzült a közösség emlékezetében. Az írás és olvasás gyakorlása mellett, ez a személyes döntése még inkább különnek tüntette ki a falu társadalmában. A visszaemlékezések szerint közösségi nyomás, különösen testvérei hatására visszaköltözött feleségéhez, akivel haláláig együtt élt. Élettörténeteiben nem említi életének ezt a szakaszát, csupán egy rejtett utalást lehet találni az esetre vonatkozóan, amely a tények ismeretében válik érthetővé. *Önéletrajzának első változatában a következőképpen fogalmaz: Én oka nem voltam, / Hogy szerelmem fája gyümölcsöt nem hozott, / Dacára annak, hogy kétszer is virágozott.*

A családi élet kudarcaival is magyarázható, hogy egyre több időt szánt olvasásra, önművelésre, írásra, természetesen amennyiben ez a mezőgazdasági munkálatok elvégzése mellett lehetséges volt. 1938-ban teljes házat vásárolt, ezt követően önálló gazdálkodást folytatott. Felesége hozományként

kapott földjével, az örökségként kapott és a később szerzett földdarabokkal együtt négy hektár területen önellátó gazdálkodást folytatott. Piacra is eljárt, ahol állatot, vagy növényi terményeket értékesített.¹⁰ A faluban ügyes gazdálkodónak tartották. Ideje nagy részét a mezőn, saját szőlőjében, gyümölcsösében töltötte, s szabad idejében, főleg télen olvasott és írt. Mindezek mellett a földmérést is megtanulta és gyakorolta, valamint fejfákat faragott, amelyekre a sírfeliratot is ő véste fel. Élete során több gazdálkodással kapcsolatos tanfolyamot is elvégzett: 1935-ben Szilágysomlyón szőlő és gyümölcsészet tanfolyamot, 1937-ben Szilágynagyfaluban az Erdélyi Gazdasági Egyesület által szervezett téli gazdasági tanfolyamot. Az utóbbi tanfolyamon ismerkedett meg a szilágynagyfalui Szabó Bálinttal, aki a gazdálkodás mellett szintén verseket is írt. A két személy barátságot kötött, egymást gyakran látogatták.¹¹

1939-ben már elkezdődnek a háborús készülődések, a faluból is több férfit, köztük őt is behívják katonai kiképzésre. 1940. szeptember 3-án megalakul a faluban a magyar nemzetőrség, újból előveszik a rejtegetett magyar zászlót. Így emlékszik a történelmi fordulóra: *...s aztán mintegy vezényszóra felhangzék a 22 év óta először nyilvánosan, – ott az iroda udvarán könnyes szemek és remegő ajakkal kísérvé: „Isten áldd meg a Magyar!” Erre engem is elkap az ünnepély hangulata, – átérezve a történelmi pillanatot, – hirtelen kiálltam a középre, ahogy az ének véget ért, és elszavaltam Petőfinek azt a magasztosan szép hitvallását: „Félre kislelkűek akik mostan is még, kételkedni tudtok a jövő felett! bekezdésű verset, S aztán Nagy Gy György, ott a felsorakozott és nagyszámu tömeg előtt, kihozza a teremből és letépi rudjáról a román nemzeti lobogót s aztán Károly román király fényképét kiveszi a rájárából, kétfele szakítja és sárba dobja* (Szabó 1960: 96–97).

Az újabb történelmi fordulat a falu életében ünnepi alkalmak sorozatával járt együtt, s ezek az alkalmak lehetőséget biztosítottak Szabó Miklósnak a nyilvános szereplésekre. 1940 szeptember 5-én elérkezik a faluba annak a híre, hogy a magyar hadsereg átlépte a trianoni határt. Ennek öröme csü-törtökön ünnepi istentiszteletet tartottak. Ekkor még román katonák is tar-

¹⁰ Szabó Miklós gazdálkodási módjáról gazdanaplói alapján Major Miklós készített tanulmányt (Major 1999: 206–213).

¹¹ Az adatot Major Miklós tanulmányából vettem (Major 1999: 213–214). A két személy közötti barátságot igazolhatja az 1938-ban írt *A hűség jutalma* című elbeszélés is, amelyben Szabó Miklós egy barátság történetét írja meg.

tózkodtak a faluban. 1940. szeptember 8-án megérkezett egy század a magyar hadseregből, amely újabb ünneplésre adott alkalmat. *Már kora reggel fellobogóztuk a házakat és cigány zenével – teljes nemzeti díszben – vártuk a falu végén, ahol egész nap nemzeti dalok éneklése és szavalásával töltöttük időnket, mivel csak a késő délutáni órákban érkeztek meg a régen várt kedves honvédeink, hol a századot vezető tiszt-nek és legénységének elszavaltam az ez alkalomra írt „Felszabadult Magyarok Hálaímája” című nagy tetszést aratott versemet, –lelked éljenezések között [...] (Szabó 1960: 98).*

A szilágybagosi fiatalok 1942. szeptember 8-án felvonultak Zilah főtéren, a Wesselényi szobor újbóli felállítására rendezett ünnepségen. Erre az alkalomra is verssel készült Szabó Miklós, amelyet nem sikerül bemutatnia. Szintén ez év szeptemberében Szilágybagoson is világháborús emlékművet és országzászlót avattak nagy ünneplés közepette. Az ünneplés keretében elszavalja az alkalomra írott versét, amelyet a meghívott vendégek nagyrabecsülése követett. Mindezen ünnepi pillanatokkal egy időben ebben az évben már sokan a csatatereken harcoltak. Az ünnepi hangulat leplezte az újabb háborús készülődéseket, hiszen már 1941-ben megkezdődnek a behívások, az újabb katonai kiképzések, *az új magyar világ első éve is rosszul kezdődik (Szabó 1960: 99).* Az ünneplések ennek ellenére folytatódtak.

Az 1940-es évek elején aktív részt vállalt az újrászerveződő kulturális és közösségi életben. Az 1894-ben alakult gazdaköri könyvtár alelnöki, később pénztárnok tisztét töltötte be a 1940-es évek elején. 1940 és 1941 között szintén ő kezelte a ifjúsági kulturális csoportosulás pénztárát. 1943. január 31-én Szilágysomlyón a római katolikus kultúrteremben az ő közbenjárásával is a szilágybagosi fiatalok előadták a *Huszárkisasszony* című népszínművet, amely előadás sikeréről a helyi sajtó is írt. Az előadás kezdete előtt Szabó Miklós mondott bevezető beszédet.

1943-ban Szilágysomlyón a Futurá-nak nevezett gabonaelosztó központban dolgozott. A visszaemlékezésekből az derül ki, hogy sok rászorulón segített. A Szilágysomlyón eltöltött időszakhoz több versének keltezése is kötődik. Itt írta meg verses élettörténetének első változatát. Feltehetően a szereplések hatására több ebben az időszakban írt verse foglalkozik a költői szerepértelmezéssel, valamint verseiben reflektál korának nagy történelmi eseményeire.

1944 októberében behívták őt is Tasnádra. Ez év őszén törtek be a faluba az orosz csapatok. Katonai szolgálata során megfordult különböző helyeken (Nyíregyháza, Tokaj, Hegyeshalom, Nagykanizsa stb.). 1945. március 29-én, Szombathelyen orosz fogságba esett. A székesfehérvári fogolytáborból zsúfolt

vasonokban több társával együtt tette meg az utat Oroszorszáig. 1945. május 17-én érkeztek meg Sztálingrádba, ahonnan három év múlva, 1948. május 17-én érkezett vissza szülőfalujába. A fogság időszakában sem hagyott fel a versírással. Hat verset illesztett be verses kötetébe ebből az időszakból.

A fogságból való hazatérését követően aktív szerepet vállalt az egyházi életben. Ezt jelzik azok a vallásos versek, amelyeknek száma az 1950-es évek első felében követhetően megugrik. Ebben az időszakban verseivel gyakran szerepelt templomi ünnepségeken, már mint presbiter. 1950-ben az általa írt versekkel búcsúztatta a református egyház idős lelkészét és köszöntötte az új lelkipásztort.

1955 és 1960 között írta meg a falu történetét (*Szilágybagos Község és Egyház Történelme (1205–1960)*), amelyhez 1956 és 1959 között, a téli időszakokban gyűjtötte az anyagot. Két teljes napot szánt arra, hogy adatokat szerezzen az 1848-as helyi eseményekre vonatkozóan, eredménytelenül. Napsütéses februári napon kiment a temetőbe, hogy a mohával fedett sírkő megtisztítása után újabb adatokhoz jusson. Olyan dokumentumokat olvasott el a helyi egyházi levéltárban, amelyek már nem találhatóak meg. Könyvének megírása során több dokumentumot is felhasznált. Már 1958-ban elkészült egy változattal, de további adatok jutottak birtokába. Ezeket az 1960-as év első napjaiban építette be az újabb változatba. Ez utóbbi változat maradt fenn a Szabó család, testvérei tulajdonában. 1962-ben külön megírta a református egyház történetét (*A Szilágybagosi Református Anyaszentegyház 300 éves Történelme*), amelyet a következő évben 300 éves tatárdúlás emlékére rendezendő ünnepségre készített. Ezt az ünnepet azonban nem tartották meg. Kéziratát a református egyház levéltárában helyezte el.

Az egyházi életben betöltött aktív tevékenykedése és a falu- és egyháztörténeti munka megírása mellett, a fogságból való hazatérte után továbbra is a gazdálkodó életformát folytatta. 1952 és 1957 között a kötelező beszolgáltatások nehezítették meg a falu földművelő családjainak életét. 1952-ben földjének egy részét kisajátították, s a megmaradt területeken folytatta a gazdálkodást. Az 1950-es években gazdasági naplót vezetett, amelyekben pontosan lejegyezte az elvégzett munkálatokat és a betakarított termény mennyiségét. Ezekből a naplóból derül ki, hogy mennyi elfoglaltságot és munkát jelent a gazdálkodó életvitel. 1956-ban megalakult a faluban az első társas gazdálkodás. 1959-ben már teljesen áttértek a közös gazdálkodásra. Szabó Miklós 1961-ben borsósölgnyi földjén kaszálva döntötte el, hogy belép a kollektív gazdaságba. Ennek a pillanatnak a hatására írta meg *A Virág és a Méh* című versét.

1961 őszen egy új időszak kezdődött el a gazdálkodásban, amikor befejeződött a faluban a kollektivizálás. 1961. november 19-én avatták fel a szilágybagosi *Előre* nevet viselő kollektív gazdaságot. Az új rendszer első éveinek lendülete a faluban is érezte hatását. 1960-ban elkezdték a kultúrotthon építését, amelyet 1964. augusztus 23-án adtak át. Az avatási ünnepségen Szabó Miklós saját szerzeményű versével lépett fel. 1965-ben bevezették a faluba a villamos áramot, ennek öröme 1965. október 31-én ünnepséget rendeztek, ahol ismét fellépett. A több alkalommal is Szilágybagosra látogató Székely Népi Együttest saját szerzeményű versével köszöntötte.

1962-ben megbízták a kollektív gazdaság szőlőjének és gyümölcsösének kezelésével. Ezt a munkát szeretettel és teljes odaadással végezte. Irányításával több száz szőlőtövet és gyümölcscsemetét ültettek (ezek számát írásában számszerűen is jelzi). 1969-ig, nyugdíjba küldéséig végezte a rábízott feladatot, de később is besegített a munkálatokba. 1967-ben fejezte be versben megírt élettörténetét (*Önéletrajz*), amelyet már negyvenéves korában elkezdett írni.

Az 1970-es években tovább folytatódtak a falu mindennapjait is érintő fejlesztések. 1971-ben a falu határában gyógyfürdő létesült, amelyet a következő években már korszerűen kiépítettek. 1972-ben befejezték az 1970-ben tervbe vett betonút megépítését, ezzel egy időben rendszeres buszjárat segítette a közlekedést. Korszerűsítették az iskola épületét, mozi létesült, új bolthelyiséget hoztak létre. Ezekkel a változásokkal egy időben rohamosan ütemben estek szét a hagyományos közösségi élet keretei is. Mindezek a történések Szabó Miklós életére is kihatottak. A korszakban írt versei gyakran a jelen és múlt közötti különbséget tematizálják, reflektált korának felgyorsuló változásaira. Egyre kevesebb közösségi alkalmon szerepelt saját verseivel, főleg az egyházi ünnepeken, de már itt is egyre ritkábban. Nyugdíjas éveikben feleségével együtt leköltöztek a nő családjához, amely gondozásukat felvállalta.¹² Házukat eladták. A sokszorosára nőtt szabadidejében olvasott, rendezte kéziratait, bekapcsolódott az újságban meghirdetett pályázatokba. 1972-ben két társával együtt első díjat nyert az újságban meghirdetett, szőlészettel kapcsolatos versenyen. Könyvjutalmát 1973. október 17-én kapta meg. 1974-ben megírja önéletrajzát (*Önéletrajz azaz Személyemmel Kapcsolatos száraz adatok*), amelyhez több alkalommal is kiegészítéseket fűzött.

¹²A gyermektelen családok kiszolgáltatott helyzetét mutatja be és értelmezi Turai Tünde Szilágyborzás esetében (Turai 2004: 89, 97–99, 119–121).

Az 1970-es évek közepén ismerkedett meg Major Miklóssal, aki a Berettyó menti falvakban végzett gyűjtőmunkát. Kapcsolatuk az 1980-as években szakadt meg, egyrészt, mert felfigyeltek a hatalom helyi képviselői a két személy gyakori találkozására, másrészt megromlott Szabó Miklós egészsége,¹³ amit a betegségről szóló verseinek a megjelenése is igazol. A visszaemlékezésekben utalás történik arra is, hogy az aktuális helyi hatalom képviselői szemmel tartották Szabó Miklós tevékenységét. Írásainak ismeretében a jelenség érthető. Testvérének egyik gyereke megemlítette, hogy falutörténeti munkáját több alkalommal a tyúkólban rejtette el az ellenőrzést végző hatalmi szervek elől.

1979. április 1-je egy újabb fordulópontot jelentett életében. Birtalan József közreműködésével a bukaresti televízió magyar adásának néhány készítője Szilágybagosra érkezik, amely csoport felvette őt saját versei szavalása közben. 1979. április 9-én a magyar adásban lejátsszák a felvételt. Erre az eseményre úgy tekintett, mint az első szélesebb körű elismerésre. Talán ennek a szereplésének hatására készített 1982-ben verseiből egy gyűjteményt (*Vadgyümölcsök III.*), a kiadás reményével, már legyengült állapotban, amit az íráskép megváltozása is tükröz. Ezekben az években már betegeskedett, egy műtéten is átesett Nagyváradon. 1982-ben hetvenöt évesen halt meg. Sírkövén a következő felirat található: *Itt nyugszik Szabó Miklós/ szül. 1907 V. hó 17/ MH. 1982/ bárha megszűnt is az élet/ Verseimben tovább élek/ B. P.*

Az írás Szabó Miklós életében

Szabó Miklós élettörténetének az ismertetéséből is kiderül, hogy fordulópontokban bővelkedő életében az írás, az írásgyakorlat központi szerepet töltött be. Már fiatal éveiben alkalmi verseket írt, s életének további szakaszaiban egyre hangsúlyosabbá válik az írással való élés gyakorlata. Írással szembeni viszonyulása, az írás életében betöltött szerep éppen azáltal válik vizsgálhatóvá, hogy verseiben, helytörténeti munkáiban életét a falu eseményeinek, valamint a történelmi fordulatok kontextusában dokumentálta. Kérdésként adódik ebben az összefüggésben, hogy melyek voltak azok a tényezők, amelyek motiválták írásainak létrejöttét, milyen szerepet töltött be az írás életében.

¹³ Az adatok lelőhelye: Major 1999: 200.

Az olvasmányok és az írás viszonya

Az írást megelőzően az olvasás töltött be meghatározó szerepet Szabó Miklós életében. Élettörténetében kihangsúlyozza, hogy már ötévesen megtanult olvasni a tőle néhány évvel idősebb bátyjától, s tízévesen már háborús híreket olvasott fel az újságból. Életének későbbi szakaszában a könyvvel való élés általánosnak mondható. Nagyon sokszínű az a szövegtörzs, amellyel az olvasási tevékenység során találkozott. Válogatás nélkül minden elolvasott, amihez közel férközött.¹⁴ Tette mindezt egy olyan lokális közösségben, ahol a könyvvel való élés, az olvasás és az írás nem tekinthető általánosnak.

A könyveket különböző helyekről és különböző módon szerezte be. 1974-ben írt élettörténetében így fogalmaz: *Amennyi könyv csak volt a faluban, azt mind végigolvastam, bele értve a három könyvtárat is egyik az iskolai, másik a Gazdaköri, harmadik a helyb. földbirt. könyvtárat, (ez utóbbit a szobalány lopkodta ki és vissza nekem.) Igaz, ezek mind a mult század-beli könyvek voltak, de hiába, ujjakkal nem lehetett pótolni, és így a korral nem tudtam haladni, pedig szerettem volna, úgy álltam, mint a szilaj-csikó, aki fel van nyergelve és csak rugkapálódzik, menne, de nincs hova.*

A könyvtárak mellett a helyi értelmiségiek jelentették a könyvek beszerzésének egy újabb forrását. Könyvet kapott kölcsön tanítóktól, később tanároktól, de a lelkészi hivatalban található könyvek, kéziratos füzetek sem kerültek ki figyelme elől. A nyomtatás egyre nagyobb térhódításával, a könyvek árának a csökkenésével még könnyebbé vált a könyvekhez való hozzáférés. Az 1960-as és az 1970-es években már testvérei gyerekeitől is kapott könyveket ajándékba, de saját maga is egyre többet vásárolt. Az újságban meghirdetett pályázat nyerteseként szintén újabb könyvek kerültek a tulajdonába. A visszaemlékezésekből az derül ki, hogy élete vége felé egy kisebb könyvtárral rendelkezett, lakásterében helyet kapott a könyvespolc is. A könyvek mellett, a kezébe kerülő újságokat is elolvasta. Rendszeres előfizetője volt a *Falvak Dolgozó Népe*nek.

Az olvasás, a szövegek értelmezése, a szövegekkel folytatott párbeszéd nem volt hatástalan, alakította világlátását, valósággal szembeni viszonyulását, mintát szolgáltatott az önkifejezéshez, az önmegevalósításához.

¹⁴ A munkasírók esetében is jellemző a sokszínű olvasmányok jelenléte, valamint az, hogy részletesen beszámolnak az ismeretek, a könyvek beszerzésének módjáról és forrásairól (Lyons 2001: 929, 932).

Az olvasás és az írás gyakorlása között szoros összefüggést látok, amit a szakirodalom megállapításai is megerősítenek.¹⁵ Szabó Miklós kéziratos munkáinak létrejötte egyrészt az olvasmányélmények hatásának tulajdonítható. Erre az összefüggésre ő maga is utal *Őnéletrajzában: A sok olvasás aztán azt eredményezte, hogy rákaptam az írásra és a versfaragásra. Szintén olvasás és írás kölcsönös viszonyát fogalmazza meg A vers eredete című versében, ahol így fogalmaz: De akinek a könyv az életeleme/ Az olvasás pedig az alaptermészete/ Ezzel széttöri a maradiság gátját,/ S tanulásból oltja tudásszomját/ Az ily ember előtt kinyillik egy világ,/ S mint kicsiny porszemet ismeri fel magát/ E nagy mindenségben melynek ő részese/ S különös dolgokkal telik meg a szive/ És ez a megtelt szív ezt nem hordozhatja Egyszer csak kicsordul ily vers alakjába!*

Szabó Miklós a versben találta meg azt a formát, amelyben hangot adhat olvasmányélményeinek. Válogatott verseskötetének egyik legkorábbi darabja Gárdonyi Géza *Egri csillagok* című regényének olvasása hatására keletkezett (*Emlékezés Eger vár védelméről*, 1924). Az irodalmi alkotások közül főleg a történelmi regényeket, valamint a klasszikus nemzeti irodalom nagyjainak munkáit értékelt (Arany János, Petőfi Sándor, Jókai Mór, Madách Imre stb.). Sajátosan olvasta az irodalmat.¹⁶ Gyakran irodalmi alkotások mentén értelmezte saját életének történéseit.¹⁷

Az irodalom képviselőinek személyében, valamint írásaikban a közügy szolgálatát, a közösségi problémák megszólaltatását értékeli. Azt tartja értékes alkotásnak, amelyik a nemzet ügyét szolgálja, amelyben választ talál a nemzet sorsfordító történelmi eseményei által felvetett kérdésekre. Az irodalomnak azokat a hivatásos gyakorlóit értékeli, akik példamutató magatartást tanúsítanak. *Az én Rokonaim* című versében az általa értékelt személyek megnevezését követően így fogalmaz: *Akik a hazáért tudtak*

¹⁵ Martin Lyons a munkásírók esetében állapítja meg, hogy az olvasás mellett az írást is gyakorolták (Lyons 2001: 936). Szintén Martin Lyons utal arra, hogy olvasmányaik során néhányan jegyzetfüzetet is készítettek, ami nemcsak az emlékezet segédeszközeként szolgál, hanem a szöveggel folytatott párbeszéd lenyomata is egyben, annak elsajátítására vagy visszautasítására: „lényeges része az önművelés és az önképzés folyamatának” (Lyons 2000: 375).

¹⁶ Roger Chartier az olvasási szokások történeti áttekintése során fogalmazza meg, hogy az általánosnak, elvártak tekintett olvasási stratégiák mellett koronként és társadalmi közegenként igen változékony olvasási gyakorlatok voltak érvényben (Chartier 2000: 311).

¹⁷ A munkásírók esetében is általánosan előforduló jelenség az irodalom hasonló használata, amikor a fikció világát összevetik saját életük eseményeivel, választ keresve az egyéni élet eseményei során felmerülő kérdésekre (Lyons 2001: 935–936).

élni, halni,/ S annak jólétéért áldozatot hozni/ Akik szóval, tettel, uttörői voltak,/ Népünk jólétének, s fennmaradásának.// Nem vérrokonim Ők, lelkemnek rokonai,/ Kiknek nevét nem is tudnám felsorolni./ Csak szivem tábláján őrzöm a nevöket,/ Soha el nem muló örök érdemöket.

Az irodalom hasonló, társadalmi kérdések felől közelítő olvasatát Martin Lyons is jellemzőnek találta a munkásírók esetében (Lyons 2001: 935), de Szabó Miklósnak ez az irodalommal szembeni viszonyulása összefüggésbe hozható azzal, amit Dávidházi Péter a nemzetszolgáló irodalom szemléleti hagyománya kapcsán fogalmazott meg: „Ahogy a magyar kultúra uralkodó irodalomszemléletének e rövid genealógiájából is kitetszik, az irodalom sajátos nyelvhasználatát és fiktív világát mifelénk többnyire a nemzeti fennmaradás fegyverének tekintették; olyasvalaminek tehát, ami kézzelfogható hatást gyakorolhat a tényleges hatalom világára” (Dávidházi 1998: 23). Szabó Miklós esetében mindkét tényező jelenlétét meghatározónak látom. Nemcsak a valósi erkölcs által is meghatározott értékrendszer felől olvassa az irodalmat, hanem átveszi azt az irodalom által közvetített nemzet- és történelemszemléletet is, amely alapján később értelmezi a témát érintő irodalmi alkotásokat. Az irodalmi alkotásokkal szembeni viszonyulásának, irodalmi olvasatának a feltérképezése azért is fontos, mert kulcsot ad az általa írt versek megértéséhez is.

Az írás és a költői szerepértelmezés

Az irodalom egy szereplehetőséget is közvetített Szabó Miklós számára, amelynek felvállalásában látta meg az önkifejezés és önmegvalósítás egyik lehetséges módját. A költői, ahogy ő nevezte, a *versfaragó* szerep megélése különösen erőteljesnek mutatkozik életében.

Már az 1940-es években megjelennek azok a versek, amelyekben a költőléről, a versírás társadalmi megítéléséről elmélkedik. Az irodalomból, a költészetből a verset mint formát veszi át, s ennek használatában, a verses formában való megszólalásban véli beazonosítani a költői szerepet. Versben szólaltatja meg olvasmányélményeit, életének történéseit, családi problémáit, a falu életének eseményeit, a gazdálkodással járó problémákat, a történelemtől szerzett ismereteit, a legegyszerűbb hétköznapi eseménytől a legmagasztosabb megemlékezésig a versben való megnyilvánulást használja. A versírást, a költőszerep felvállalását az értelmiségi életformával hozza összefüggésbe, amely életformának a külső megnyilvánulásait imitálja. Szabadidejének nagy részében olvas, verset ír, információkat gyűjt a falu

történetéről, magánirattárat hoz létre, könyvespolcot állít be lakóterébe, a visszaemlékezések szerint kabátja belső zsebében mindig volt papír és írószer, amikor a mezőre indult dolgozni, családja közösségi alkalmain (disznótorok, névnapok), a fonóban könyvet vett elő és olvasmányélményeiről beszélt. Természetesen magatartásának ezek a megnyilvánulásai magára vonták környezetének tekintetét, *esetté vált*.¹⁸ A helyzet önazonossága újrafogalmazására készítette, még nyomatékosabban vállalta fel és nyilvánította ki a költő, a *versfaragó* szerepet. Sajátos tudása és magatartása révén deviánsként viszonyult hozzá környezete, ugyanakkor éppen e jellemzők mentén *specialistaként*¹⁹ integrálta újra a lokális társadalomba. Szabó Miklóst környezete versíróként kontextualizálta, hozzá fordultak sírfeliratok megszerkesztésekor, a község ünnepi alkalmaira írt és azokon előadott verseivel egy közösségi igényt elégített ki, fokozta az ünnepi hangulat intenzitását.²⁰

Élete során több alkalommal is szerepelt a nyilvánosság előtt saját szerzeményű verseivel. Ezeknek az alkalmaknak a jelentős része egyházi ünnepekhez kapcsolódott. Verset írt a hivatalos egyházi alkalmakra, amely az ünnepi műsor keretében, az eseményhez kötődő egyéb szövegek kontextusában hangzott el. Verseivel szerepelt mindezek mellett templomszenteléskor, különböző egyházi évfordulók alkalmával, valamint világi alkalmakon, ahol az egyház képviselői is jelen voltak. Ilyen alkalom volt az országzászló-avatás 1942-ben, vagy a kommunizmus idején a kultúrotthon-avatás, a villamos áram bevezetése alkalmára rendezett ünnepség. Nemcsak szülőfalujában, hanem környékbeli települések (Szilágysomlyó, Szilágynagyfalu, Kraszna, Varsolc) ünnepi alkalmain is szerepelt verseivel. A szertartásos alkalmaktól nem elválasztható elismerések, biztatások megerősítették az által felvállalt versfaragó szerepértelmezést. Különösen az értelmiségiektől származó viszályjelzések hatása tekinthető meghatározónak.

¹⁸ Emil Cioran megállapításait idézi az élettörténetekre vonatkoztatva Keszeg Vilmos (Keszeg 2005a: 8).

¹⁹ A specialista fogalmat a *Specialisták. Életpályák és élettörténetek* című tanulmánykötet előszavában megfogalmazott értelmében használom. Ennek értelmében a népi specialista olyan személy, „aki a maga és/vagy környezete megítélése szerint egy foglalkozást mennyiségi és minőségi szempontból szerepszerűen, a környezettől elütő módon gyakorol” (Keszeg 2005a: 20).

²⁰ A népi írók esetében az alkalmi versek írása és előadása általánosan előforduló jelenségnek számít. Elsődleges kontextusukat az az ünnepi esemény, az az alkalom jelenti, amelyben elhangzanak. Az alkalmi versek ebben a kontextusban a közösség jelentős eseményeinek az intenzív megélését teszik lehetővé, a szertartás elvárt kellékét jelentik (Keszeg 1999: 8).

A személy biográfiáját megíró részben külön kiemeltem az 1940-es évek ünnepi alkalmait, amelyek szereplési lehetőséget szolgáltattak Szabó Miklós számára. A versek keltezésének áttekintése során kivehetően megnő a költői szerepértelmezéssel kapcsolatos versek száma a nyilvános szerepléseket követően. Ezek közül különösen az országzászló-avatási ünnepség szereplési alkalmá tekinthető ebben a tekintetben határkőnek. Helytörténeti írásának az események leírása mellé illesztett fényképei tükrözik az esemény szertartásosságát, a pillanat eufóriáját. Az esemény dokumentálását különös pontossággal végezte el. A fényképek mellé (egyik darab öt örökítette meg szereplés közben) elhelyezte a lelkipásztor által összeállított forgatókönyvet, ahol az ő neve is szerepel. Szereplését követően egy teológia tanár elismerő szavait fogadta. Az elhangzott vers szövegénél a következő bejegyzés szerepel:

A Szilágybagosi új Országzászló és hősi emléktábla felavatási ünnepjére irtam: 1942 Juniusába s az ünnepéjen elszavaltam: 1942 Szeptember 27-én, az Országzászló alatt.

Az ünnepély széles keretek közt lett megtartva, ahol ugyanis megjelentek úgy Egyházi, mint világi, valamint a katonai képviseltek, és amikor szaválás után az emelvényről lejttem, odajött hozzám Dr. Imre Lajos Kolozsvári Theológiai professzor s kezemet megszorítja s az egész ünnepelő közönség előtt ezt mondja nekem: „A maga verse volt az ünnepély sűjpontja!”

Szintén ehhez az alkalomhoz kötődik Porcsalmi Ilona, gyerekkori óvónőjének az értékelése, aki az eseményt követően egy üdvözlötet küldött Szabó Miklósnak, amelyben elismerésének adott hangot.

Az értelmiségiek részéről érkező visszajelzések közül Birtalan József zenetanár személyére szeretnék utalni, mivel az ő nevéhez kötődik Szabó Miklós televíziós műsorban való szereplése. Az esemény érzelmi hatását versírásban reagálja le, amelyben kifejezi köszönetét, és a szereplésben a széleskörű elismerés első halvány jelét ismeri fel.

Mindezek ismeretében az értelmiségiek részéről érkező visszajelzés egy olyan tényezőt jelentett a személy életében, amely hozzájárult a versek létrejöttéhez, elmélyítette a költői szerepértelmezést. Éppen a pozitív visszajelzések hatására érintette még inkább lehangolóan a költők, az értelmiségiek csoportjába történő integrációs kísérleteinek a kudarca: *Nem mondom, kaptam én elismerést is,/ De talán ezzel is – mondhatom – ártottak,/ Mert az ilyen elismerő szavak/ Ujabb vers írásra ragadtak.// És én írok tovább, hisz Ők mondják rólam:/ Hogy született őstehetség vagyok,/ S ha nem így van, akkor Ők tévednek,/ Én meg egyenesen hazudok!*

Az integrációs kísérlet görcsössége és ellentmondásossága szerepértelmezésében, versírói gyakorlatában is megmutatkozik. 1982-ben élete során írt verseiből egy gyűjtemény állított össze, amely szerkezetében bár illeszkedik a nyomtatott verseskötetek mintájához, de tartalmában, konkrét megvalósulásában torzóként jelentkezik. Verses gyűjteményében a mennyiségi szempont külön kihangsúlyozódik. Nemcsak verseket tartalmaz, hanem száz verset, amelyeknek fejezetenkénti lebontását számszerűen jelzi a tartalomjegyzékben, ahol mintha egy leltári elszámolást is végezne egyben: a versek száma *100 azaz száz*. A bejegyzések mindamelllett, hogy a kutatói munkában forrásként használhatóak, mintha a versek alkalmakhoz kötődő sikereire történő utalás révén a minőségi követelményeknek való megfelelését hivatottak volna szolgálni. Verseket ír a nemzeti irodalom nagyjainak évfordulójára, amelyekben görcsösen próbál kapcsolatot létesíteni az érintett személyekkel. A legkézenfekvőbb kapcsolódási pontot a népi, a paraszti származás jelenti. Adott esetben ezt egészíti ki a feltételezett lokális kapcsolat. Arany János esetében például a népi származás mellett a lokális kapcsolat hangsúlyozódik ki, ami a szomszéd település, Szilágynagyfalú és a *Toldi*ban szereplő Nagyfalú névazonossága között valósul meg. Így fogalmaz: *Ugy mint régi szomszéd, ugyis mint jóbarát,/ S mint paraszt költőtárs, üdvözöllek tehát.*

Kapcsolódási pontot jelent számára mindezek mellett a születési időpont. *Önéletrajzában* a következő utólagos bejegyzések találhatók: *Egy későbbi értesülesem szerint – a fiatalon elhunyt jeles költő: Dsida Jenő is aznap született, (talán abban az órában) amikor én, azaz 1907 Május 17. én. Szabédi László pedig megelőzött tiz nappal.*

Még a halált, az élet végességének a tudatát is próbálja kijátszani az általa vágyott közösséghez való kapcsolódás érdekében, amikor előre megírja azt a versét, amelyben már mint elismert költő szerepel: *(Zárójelbe írom/ mintha már valóba/ Versem mindenki előtt már/ ismertetve volna:)/ Most, hogy teljesedett/ szívem leghőbb vágya;/ Ujjongva kiáltom százszor:/ «Nem éltem hiába!»*

Az általa választott sírfelirat szintén ezt a funkciót hivatott betölteni: *bárha megszűnt is az élet/ Verseimben tovább élek*. A sírfelirat mellett jelképes a temetkezési hely megválasztása. Fazakas József egykori szilágybagonosi lelkész és Somogyi Sámuel (1815–1878) kántortanító sírhelyei között jelöli ki saját sírhelyét. A két személy azonos időszakban tevékenykedett, jelentős szerepet vállaltak a közösségi élet megszervezésében. Ők szervezték meg azt az énekkart, amely sikeres szerepléseinek köszönhetően elismerésnek örvendett a környéken.

Megmosolyogtató és egyben megható az az elszántság, amellyel próbál integrálódni a költők, az írók, az értelmiségiek csoportjába. Verseiben egyrészt az irodalmi minták, a vers mint forma imitációját valósítja meg, kapcsolatot létesít az irodalom hivatásos tagjaival, másrészt versei tematikája, alkalmisága, biografikus meghatározottságai révén elválaszthatatlanul kötődik a szövegek kontextusát jelentő lokális életvilághoz. Ily módon Szabó Miklós egy intermediális kultúra²¹ részese, egy intermediális kultúrát él meg a maga minden ellentmondásosságával együtt.

Az írás és táalentumok gyarapítása

Szabó Miklós egy olyan közösségben szocializálódott, amelyben az egyháznak még fontos közösség-szervező ereje volt. Mindezek mellett az egyház közvetített egy világszemléletet, alakította az emberek magatartását, az eseményekkel szembeni viszonyulásokat.

Hátrahagyott írásai arra utalnak, hogy aktív tagja volt gyülekezetének, szolgálni akarta egyházát, tevékenyen élte meg vallásosságát. Ez a tevékeny jelleg mindennapi cselekvéseiben is megnyilvánult. Szorgalmasan, tehetségének minden erejével végezte el a rá háruló feladatokat. A munka mellett helye volt életében a Biblia tanulmányozásának, a vallásos szövegek olvasásának. A hivatás²² mint Istentől kapott feladat, az aktív kereszténység, az életével példázott munkaerkölcs, a takarékoság, a bibliás életvitel mind olyan jellemzők, amelyek a puritanizmus kegyességi életére emlékeztetnek.²³

Az írás képességét olyan Istentől kapott táalentumnak tekintette, amelyet kamatoztatni kell, és amely alkalmas eszköze az egyház szolgálatának. A versírás értelméről elmélkedve több versében is megfogalmazza, hogy isteni sugallatra írja verseit. A versben való megszólalás alkalmas volt arra is, hogy kifejezze vallásosságát, egyházával szembeni viszonyulását. Élete során számos vallásos tematikájú verset írt, ezek egy részével szerepelt is különböző egyházi alkalmakon. A biblikus nyelvezet használata verseinek egyik alaphangját képezi, ami a Biblia ismeretének, a prédikációk szövegvilágának a hatását tükrözi. A vallásos világszemlélet kifejeződése verseinek

²¹ A fogalmat Martin Lyons munkásírókra tevékenységére vonatkozó tanulmányából veszem át és az ott előforduló jelentésben használom (Lyons 2001: 946).

²² Misztótfalusi Kiss Miklós példája alapján fogalmazza meg Tóth Zsombor a hivatástudat fontosságát a puritán keresztény életvitel megélésében (Tóth 2005: 212–214).

²³ Szigeti Jenő példákkal alátámasztva fogalmazta meg, hogy „a magyar protestáns népi vallásosság forrásvidéke [...] a puritanizmus” (Szigeti 2001: 200).

gyakori motívuma. Versben megírt élettörténetét is a keresztény ember bizakodásával zárja.

Verseiben is megnyilvánuló vallásossága összefüggésbe hozható a felvállalt presbiteri szereppel. A vizsgált szövegekből és a visszaemlékezésekből az derül ki, hogy intenzíven élte meg presbiteri szerepét. Tevékenyen részt vett az egyház körüli munkálatokban, verseivel szolgálta az egyházi ünnepek intenzitását, megírta egyháza történetét.

Szabó Miklós mint írással élő specialista és mint presbiter írja meg egyháza és a falu történetét, amelyet a „Tudakozzátok az írásokat!” elve vezérel. Tágabb értelemben használja a bibliai elvet. Számára az írás nemcsak a Bibliát jelenti, hanem minden írott szöveget, ami az egyházzal és szülőfalujával kapcsolatos. Az általa megírt egyháztörténet szerkezetileg és tartalmilag nagyon közel áll azokhoz a gombiratokhoz (Keszeg 2006), amelyek révén a közösség birtokba veszi múltját, megszerkeszti saját lokális történelmét, kifejezi közösségi identitását, ugyanakkor használata, személyessége, élettörténeti vonatkozásai révén el is különül tőlük.

Helytörténeti munkájának a megírása során kontextualizálja saját személyét. Úgy ír a falu és az egyház múltjáról, hogy családját és önmagát belehelyezi a mindenkori társadalmi viszonyrendszerbe. A falu történetének a megírása során kapcsolatot létesít a közösség múltbeli előjáróival, azokkal a kiemelkedő személyiségekkel, akik a közügyet szolgálták. Ezen a ponton megismétlődik ugyanaz a viszonyulás, amit a költői szerepértelmezés kapcsán részleteztem. Szabó Miklós a múltban is megkeresi a kapcsolódási pontokat, amelyek révén integrálódhat az értelmiségi csoportjába. Kiemeli a Bagossi Kovács családot, amely tevékenyen részt vett a közösség életében, valamint az egyház történetét megíró Bagossi Kovács Istvánt. Talán véletlen egybeesés, de fontosnak tartja utalni arra, hogy a valamikori Bagossi család leszámazzottjának házát veszi meg, és ebben a házban írja a család és a falu történetét. A kézirat megírását a könyv előszavában a következően indokolja: *Ezért kötelességemnek tartom, úgyis mint a Bagosi őslakók egyik leszármazottja, – akiknek ősei gyakran szerepeltek együtt a Bagossi Család őseivel,– úgyis mint a Sz.bagosi Ref. Egyh. község egyik tagja és 10 éves presbitere, hogy felelevenítsem az ő emléköket és megismertessem azokkal, akik még nem ismerik vagy már elfelejtették s ezzel megörökítsem az ő emlékeiket, melyek örökérvényűek ma is és lesznek is mindaddig, amíg Bagoson emberek élnek* (Szabó 1960: 5–6).

Ahogy az irodalom képviselőit, valamint a nemzeti történelem nagyjait a közösségért hozott áldozat, a közügy szolgálata, a hasznosság szempontja

szerint értékelte, ugyanúgy a falu múltjának is csak azok a személyei kerülnek megörökítésre, akik részt vállaltak az egyház építésében és a közösség szolgálatában. *De hangsulyozom; hogy ebbe a könyvbe csak azoknak az embereknek a neve szerepel, ill. azoknak a neve van megörökítve, akik tettek valamit a közös ügy előmozdítása és továbbvitelében, ugy Egyházi, mint Községi téren, tehát a közös ügyért fáradoztak* (Szabó 1960: 218).

Helytörténeti munkája mindamelllett, hogy emléket állít a közügyet szolgáló személyeknek, gyakorlati feladatokat is felvállal. Lejegyzi az egyház tulajdonában lévő földterületeket, az egyházi járulékfizetés változását, magyarázza az ülési rendet. Kéziratában tulajdonképpen rögzíti az adott társadalomra vonatkozó tudást, jelentéssel ruhazza fel környezetét, lokalitást teremt.²⁴

A gyakorlatias észjárás, a hasznosság elvének a követése összefüggésbe hozható a gazdálkodó életformával, valamint a puritán vallási erkölccsel. Szemléletes ebben az összefüggésben egyháztörténeti írásának a bevezetése, ahol a búzakalász összegyűjtéséhez hasonlítja munkáját, amely munkát alkalmasnak tekint az egyház szolgálatára. *Aratás ideje van. Az emberek tömegesen mennek ki a mezőre s gyűjtik kérébe a gabonakalászokat. Ennek láttára én is felülök képzelet lovamra, és bejárom vele az Élet letarolt mezejét, hogy a régi eseményeket, – mint elhullott és értékes gabonakalászokat,– össze-szedjem, kérébe kössem és eltegyem – asztagba rakva – az utókor számára, mert hisz „nem csak kenyérral él az ember.” [...] Tehát ezekkel a gondolatokkal kutattam fel és gyűjtöttem össze a multnak ködéből ezen történelmi dokumentumokat, (megörökítve ezzel egyházunk életét, – mint az élt vizén lebegő „Nóé bárkájának életét, – és mint aki megmenteni igyekszik e bárkát, – vélem hogy minden egyes sorommal – egy uj dongát illeszték be e bárka oldalába s ezen megörökítéssel én is hozzájárulok ennek építéséhez s ezzel Egyházunk élete előmozdításához.)* (Szabó 1962: 1–2).

Az írás személyes indítékai

Szabó Miklós intenzív írásgyakorlatának legmértvadóbb motivációját családi életének alakulásában látom. Amint biográfiájában is kiemelttem, házassága nem volt felhőtlen. Feleségével megromlott a kapcsolata, amit a feleség által elítélt írás- és olvasásgyakorlat állandósulása csak fokozott. A feszült családi

²⁴A fogalmat Arjun Appadurai használja (Appadurai 2001).

hangulatot néhány vers is megörökítette. Mindezek ellenére életének legnagyobb kudarcát a gyerekek hiányában látta. Egy hagyományos paraszti mentalitást éltető közösségben a gyerek értéket jelentett, még akkor is, ha ez a munkaerővel került összefüggésbe. A gyereknemzés társadalmi megítélését a vallási erkölcs is meghatározta.²⁵ Életében, amint azt már megelőzően érzékeltettem, a vallásnak világszemléletet meghatározó szerepe volt. *Végrendelet* című versében vétkeinek megbocsátását kéri, amelyek közül a leg súlyosabbat a gyerekek hiány jelenti. Kéziratának gyakran visszatérő motívuma, hogy az írást a gyerekekkel azonosítja, illetve létrejöttüket a gyerekek hiányával magyarázza. Versben megírt élettörténetében így fogalmaz: *Van egy jó szokása a falusi legénynek:/ Mikor vége van a katonáéletnek,/ Megházasodik és családot alapít,/ Így tölti be férfitu rendeltetésit,/ Uj fiakat nevel az ő családjának,/ Így ád hős katonát az ő hazájának.// Ilyen reményekkel voltam én is telve/ Mikor a házasság forgott az eszembe./ Mert célul tűztem ki a nemzetgyarapítást;/ Melynek feltétele a családalapítás. [...]/ S már előre elneveztem sorra valamennyit:/ Miklós, Árpád, Imre, Balást és a Józsit. [...]/ Tehát így fogom fel; ha fiaim lennének,/ Más gondjaim miatt, nem írnék verseket./ Azért fiaimnak nézem verseimet,/ És ezekben lelem sok-sok örömet.*

Írott szövegek létrehozásában találta meg azt a kompenzációs tevékenységet, amellyel egyensúlyozhatta az utódok hiányát. Helytörténeti munkájának a bevezetőjében erre az összefüggésre többször is kitér. *S még az sem riaszt vissza ettől, hogy nekem nem maradnak gyermekeim akik ezt valamikor olvasgatnák, mert hiszen Bagossi K Istvánnak sem él jelenleg utódja, és mégis él a Bagosi emberek emlékezetében és írásaiban ma is. [...]*

S még ha ezek mellé tekintetbe veszem az egyik világhírű bölcs Geöthe mondását, (amit már a „Vadgyümölcsök című verses kötetemnek az előszavában is idéztem:) „Hogy aki egy fát nemesít, vagy egy könyvet ír az utókor számára, annyi mintha egy gyereket nemzett volna!” S mivel nekem gyerek nem adatott, úgy ezeket hagyom magam után, mint örökösömet (Szabó 1960: 2–3).

Tudatában volt annak, hogy az egyén a halált követően a család emlékezetében képes tovább élni. Gyerekek hiányában azonban megszakad a generációs ág, ahogy erre az általa összeállított családfák megszerkesztésekor is

²⁵Turai Tünde Szilágyborzás esetében még a szekularizáció térhódítását követően is meghatározónak látja a vallási erkölcs szerepét a gyermekvállalás megítélésében (Turai 2004: 53).

utal. Az írásban egy olyan lehetőséget látott, amely tartóssága révén tovább örökíthető, és amely megóvja személyét a felejtéstől. Hangsúlyosan jelentkezik írásaiban, valamint életének cselekedeteiben a közösségi emlékezetbe történő beíródás szándéka. Emléktáblát készített, amely nevével együtt a református templom falán kap helyet. Egyháztörténetet, falutörténetet, verseket ír, amelyeket az egyházi levéltárba helyez el. Az örökségbe adásnak ez az erős szándéka magyarázható a lokális közösségben érvényben lévő örökési gyakorlattal is.

Szabó Miklós törekedett arra, hogy maradandót alkosson, hogy garancia legyen a rábízott talentumokat. Írásaival, egész életével azt a szűkebb közösséget szerette volna szolgálni, amelynek ő is részese volt. Ennek a szándéknak megvalósítása érdekében nagy erőfeszítéseket tett. A megterhelő és időigényes mezőgazdasági munka mellett, a munkaszüneti időszakokban, petróleumlámpa fényénél írta meg a falu történetét, amelyhez három éven keresztül gyűjtötte az adatokat. Írásait szerette volna nyomtatásban látni, amely forma egyrészt a tartóssága miatt értékelendő, másrészt erőfeszítéseinek, tudásának az elismerését jelentette volna.

Írásgyakorlat és történelmi fordulatok viszonya

Miután több szempontból is próbáltam megközelíteni és értelmezni Szabó Miklós írásgyakorlatának motivációit és életében betöltött szerepét, még egy utolsó összefüggésre szeretnék utalni, mintegy tágabb kontextusba helyezni az eddig megfogalmazottakat.

Amint a személy biográfiájából is kiderül, élete során több nagyobb történelmi fordulatot, az életpálya alakulására is hatást gyakorló változást élt meg. Ezek a sorsfordító változások választás elé állították, önazonosságának az újrafogalmazásra, cselekvési stratégiák kidolgozására készítettek. A közösségek életét, köztük a sajátját is érintő változások feszültségének a feloldását gyakran az írás révén valósította meg.

Életpályájának egyik meghatározó fordulópontját az 1940-es évek eseményei jelentették. Egyrészt a felszabadulás öröme, másrészt egy közelgő világháború rettenete határozta meg a korszakhangulatot. Ebben az időszakban írt verseinek gyakori témája a magyar nemzet sorsa, a háború fenyegetettségének érzése. Ezeknek a szövegeknek a létrejöttét elősegítették az új feladatkör betöltésének körülményei. Szilágysomlyón dolgozott néhány évig a gabonaelosztó központban, ahol könnyebben hozzáférhetett a történelmi eseményeket alakító információkhoz, valamint az esti órák magánya az

írás gyakorlását is elősegítette. Talán nem véletlen, hogy ebben az időszakban, 35 évesen kezd hozzá élettörténete megírásához. Később őt is behívják a hadseregbe, ahol magyar katonaként teljesített szolgálatot. Életében először nagy távolságokat tesz meg, addig nem ismert helyekre jut el. Teszi mindezt a háborús fronton. Aztán következtek az orosz fogság nehéz és megalázó évei. Hazaérve ismét a román hatalom által szabta keretek között kellett berendezze életét, amit tetőzött a kötelező beszolgáltatások időszaka, valamint az új gazdálkodási mód, a kollektivizálás fokozatos kiépülése. Ezek a sorsfordító események megkérdőjelezték a korábban elfogadott tudásformák használhatóságát, a horizontok szétesését eredményezték.²⁶ Az új történelmi helyzetben fontos volt az identitás megteremtése, a lokális közösséghez, a térhez való viszonyulás újrafogalmazása. A horizontok szétesése, a játéktér összeszűkülése a történelmi érzék kifinomulásával jár együtt, fontossá válnak a lokális történelmi események, és ezeknek magyarázatai.²⁷ A történelmi érzékenység kifinomulás ugyanakkor az írásbeliség térhódításával is együtt jár. Az írás az összevethetőség lehetősége nyújtja, az írás során megtapasztalható a jelen és a múlt közötti különbség, kialakul a szövegekkel szemben egy reflexív magatartás, amely egyben távolságtartást is feltételez (vö: Nyíri 1994: 25, Keszeg 2005a: 13).

Mindezekre az összefüggésekre azért tartottam fontosnak kitérni, mert magyarázzák Szabó Miklós esetében is a kéziratok, különösen a helytörténeti munka létrejöttét. Falutörténeti munkája, valamint történelmi tematikájú versei kifinomult történelmi érzékenységről árulkodnak. Fontosnak tartja a múlt eseményeinek a feltárását és az írása révén hozzáférhetővé tenni a közösség számára.

A jelen felborult viszonyai között a múlt jelenti az értéket, az önmeghatározás kiindulópontját. A lokális múlt birtokbavétele révén lehetővé válik a tér birtoklásához való jog kinyilvánítása, a közösséghez való kötődés kifejeződése. Jelentéssé már a helytörténeti munkához illesztett két mottó is: *Mert nem lehet, hogy amelyeket láttunk és hallottunk, azokat ne szóljuk! / Ap. Csel. IV R. 20. V./ Csak törpe nép felelhet ős nagyságot/ Csak elfajult kor hős elődöket;/ A lelkes eljár ősei sirlakához,/ S gyujt régi fényél uj*

²⁶ A *horizont* fogalom Hermann Bausinger által használt értelmében azt a határt jelenti, amely nem áthághatatlan, földrajzilag nem meghatározható, az a határ „mely az egyszerű nép számára azt a horizontot jelentette, amelyen belül [...] lehetséges volt a valódi megismerés és a közös élet” (Bausinger 1995: 59).

²⁷ Hermann Bausinger a 19. század végére, a 20. század elejére vonatkoztatva fogalmazza meg ezeket a megállapításokat (Bausinger 1995: 116–118).

szövétneket./ *S ha a jelennek halványul sugára:/ A régi fény ragyogjon fel honára!*” (Garay János)

A kollektív gazdálkodásra való áttérés megrázkódtatásait szintén írásban reagálja le Szabó Miklós. Miután könyvét már egyszer lezárta, a változás hatására fontosnak tartja újból folytatni az események megörökítését.

A kommunizmus kiépülése együtt járt egy erőltetett technikai fejlesztéssel, ami a falvak életében is jelentősen éreztette hatását. Megjelennek a mezőgazdasági gépek, bevezetik a villamos áramot, amely magával hozza korszerű média eszközeinek az elterjedését (tévé, rádió), a környező városok ipari létesítményei rendszeres jövedelmet biztosító állások elfoglalását teszik lehetővé a falubeliek számára is. Mindezeket a változásokat Szabó Miklós is érzékeli, egyre nagyobb szakadékokat lát a múlt és a jelen között, ami a régi és az új viszonyok közötti különbséget megverselő írásaiban is kifejezésre juttat. A változások hatására szükségesnek tartja újabb feljegyzés beillesztését helytörténeti munkájába. *Miután e könyvet már kétszer is lezártam és véglegesítettem, azóta oly sok – községünkre nevezetes események halmozódtak fel az utóbbi tíz év alatt – összesen öt (átlag minden két évben egy) hogy ezekből egy is elegendő lett volna a múltban fél századonként, tehát nem hallgathatom el, hogy ezeket meg ne örökítem, ha már a többi (sokszor jelentéktelenebb) eseteket is megörökítettem* (Szabó 1960: 227–236).

A rohamos változások iránti érzékenységét fokozza idős kora. Nyugdíjasként már egyre ritkábban vesz részt a közösségi életben, betegeskedik, s a felszabadult idejében ír, rendezi kéziratait. Verseiből egy válogatást készít elő, bízva abban, hogy az utókor méltónak találja a nyomtatásra.

Az írás funkciói. Következtetések

Szabó Miklós fordulópontokban gazdag életében az írás kiemelt helyet töltött be. Az írásban találta meg azt a tevékenységi formát, amely révén értelmezhetette önmaga számára a megélt történelmi tapasztalatokat, a megváltozott viszonyok hatását írásban reagálta le. Írás által emlékezett a múltra, s a múlt tudatosítása során újrafogalmazta önazonosságát, kontextualizálta saját személyét.

Gyermekei, örökösei hiányában, az írás tartósságában ismerte fel a továbbadás, az emlékezetben maradás lehetőségét. Életének meghatározó sajátossága az a törekvés, amely révén próbálta beírni saját személyét a közösség emlékezetébe. Nemcsak a múlt azon személyeinek állított emléket, akik a

közügyet szolgálták, hanem kapcsolatot teremteve ezekkel a személyekkel önmagát is beírta a közösséget szolgáló, a közösségért áldozatot hozó lokális történelmi arcképtárba.

Mindezek mellett írásaival egy közösségi igényt is kielégített, verseivel, szerepléseivel fokozta a közösség meghatározó alkalmainak ünnepi hangulatát. A lokális közösségben specialistaként tartják számon, amely szerep felvállalása révén el is különül saját csoportjától. Az írott szövegek termelése összefügg az általa felvállalt közösségi szerepekkel is. A specialista szerep mellett a presbiteri szerep megélése eredményezett írott szövegeket. A vallásos világszemlélet, a felekezethez tartozás meghatározta írással szembeni viszonyulását is. Számára az írás képessége Istentől kapott ajándék, талант, amelyet kamatoztatni kell, amely alkalmas a közösség, az egyház szolgálatára.

Írásai mindamelllett, hogy egy kompenzációs tevékenységet jelentenek (megromlott családi légkör, gyermekek hiánya, továbbtanulási szándékának a kudarca), praktikus célok megvalósítását is felvállalták. Helytörténeti munkája a múltra vonatkozó tudás hozzáférhetőségét, a közösségi konszenzus megszilárdítását, a lokalitás megteremtését vállalja fel. Gazdálkodással kapcsolatos versei egy gazdálkodási módra vonatkozó tudást próbálnak közvetíteni. A nemzet történelmének, a templom történetének a versben való megörökítése tanító, moralizáló szándékot is követ.

Az írásgyakorlatára vonatkozó közösségi megítélést és a nyilvános szerepléseinek sikereit úgy reagálta le, hogy egyre intenzívebben vállalt fel és élt meg egy értelmiségi szerepet. Az írás gyakorlása révén megpróbált értelmiségivé válni, a költőkkel, közéleti szereplőkkel történő egyoldalú kapcsolatteremtések révén próbált integrálódni az értelmiségiek csoportjába.

Szabó Miklós kéziratos hagyatékának a létrejöttét, annak arculatát az írással szembeni sajátos viszonyulása, az írásnak tulajdonított összetett szerepkör határozza meg. Az írás használatára frissen áttért közösségben, amely még nem rendelkezett kialakult, az írói szerepre vonatkozó mintával, önállóan alakította ki írói szerepkörét.

Szakirodalom

APPADURAI, Arjun

2001 A lokalitás teremtése. *Regio* 12. (3) 3–32.

BAUSINGER, Hermann

1995 *Népi kultúra a technika korszakában*. Osiris-Századvég, Budapest

CHARTIER, Roger

2000 „Népi” olvasók, „népszerű” olvasmányok a reneszánsztól a klasszicizmusig. In: CAVALLO, Guglielmo – CHARTIER, Roger (szerk.): *Az olvasás kultúrtörténete a nyugati világban*. Balassi Kiadó, Budapest, 305–320.

DÁVIDHÁZI Péter

1998 *Per passivam resistentiam. Változatok hatalom és írás témájára*. Argumentum Kiadó, Budapest

KESZEG Vilmos

1999 Írásbeliség a népi kultúrában. In: Uő (szerk.): *Kicsiny dalaim. Népi költők antológiája*. Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 5–47.

2004 Határ, határmódosítás, határátlépés. Történetek a kisebbségi sorsról. *Néprajzi Látóhatár* XIII. (3–4) 41–86.

2005a Előszó. In: Uő (szerk.): *Specialisták. Életpályák és élettörténetek I.* (Sapientia Könyvek, 41.) Scientia Kiadó, Kolozsvár, 7–30.

2005b Az írás szerepe egy asszony életében. In: Uő (szerk.): *Specialisták. Életpályák és élettörténetek II.* (Sapientia Könyvek, 41.) Scientia Kiadó, Kolozsvár, 583–665.

2006 *Egy Hír adás a' Késő Maradékhoz. 17–20. századi erdélyi toronygombiratok*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely

LEVI, Giovanni

2000 Az életrajz használatáról. *Korall. Társadalomtudományi folyóirat*. (2) 81–92.

LYONS, Martin

2001 La culture littéraire des travailleurs. Autobiographies ouvrières dans l'Europe du XIXe siècle. *Annales. Histoire, Sciences Sociales*. (4–5) 927–946.

MAJOR Miklós

1999 Koszorúba font gabonakalászkok. Szabó Miklós szilágybagosi parasztkrónikás naplójegyzetei a 20. század második feléből. In: KESZEG Vilmos (szerk.): *Kriza János Néprajzi Társaság Évkönyve 7. Írás, írott kultúra, folklór*. Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 200–215.

MANDELBAUM, David G.

1982 Egy életrajzi tanulmány: Gandhi. In: KÜLLŐS Imola (szerk.): *Az életrajzi módszer. Documentatio Ethnographica* 9. MTA Néprajzi Kutatócsoport, Budapest, 29–46.

NIEDERMÜLLER Péter

1988 Élettörténet és életrajzi elbeszélés. *Ethnographia* 90. (3–4) 376–389.

NYÍRI Kristóf

1994 *A hagyomány filozófiája*. T-Twins Kiadó, Budapest

SZIGETI Jenő

2001 Protestáns szentek – szent protestánsok. In: BARNA Gábor (szerk.): *A szentisztelet történeti rétegei és formái Magyarországon és Közép-Európában. A magyar szentek tisztelete*. Néprajzi Tanszék, Szeged, 199–207.

TENGELYI László

1998 Élettörténet és önazonosság. In: Uő: *Élettörténet és sorsesemény*. Atlantisz Könyvkiadó, Budapest, 13–48.

TÓTH Zsombor

2005 Élettörténet és emlékezet: A *Mentség* historiográfiai vizsgálatának tanulságai. In: GÁBOR Csilla (szerk.): *A történetmondás rétegei a kora újkorban*. (Sapientia Könyvek, 35.) Scientia Kiadó, Kolozsvár, 203–231.

TURAI Tünde

2004 *Az életút végén. Szilágyborzási öregek társadalmi helyzetének vizsgálata*. (Kriza Könyvek, 21.) Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár

Forrás

SZABÓ Miklós

1960 *Szilágybajos Község és Egyház Történelme (1205-1960)*. [A4-es méretű füzet tartalmazza. Terjedelme 238 oldal. A kézirat a család tulajdonában van. Szabó Miklós 1960-ban véglegesíti ezt az írását. A kézirat alapján került kiadásra 1999-ben egy változat. Ebben a kéziratban található különálló lapokon az 1974-ben prózában megírt *Önéletrajz azaz Személyemmel Kapcsolatos száraz adatok* című életrajz.]

1962 *A Szilágybajosi Református Anyaszentegyház 300 éves Történelme*. [A verses gyűjteményéhez hasonló füzetben rögzítette az egyház

történetét. Terjedelme 190 oldal. Szintén az egyházi levéltárban található meg. A kézirat másolását és kiegészítését 1962. december 6-án fejezte be.]

- 1982 *Vadgyümölcsök III.* [Szabó Miklós által saját verseiből 1982-ben készített, száz verset tartalmazó gyűjtemény. A verseket egy A4-es méretű keményfedelű füzetbe másolta be. Terjedelme 196 oldal. Lelőhelye a szilágybagosi református egyház levéltára.]

